

единой классификации преступлений, в различных методологических подходах исследователей. Эти спорные вопросы, несомненно, требуют скорейшего разрешения прежде всего с целью создания наилучших условий для международного сотрудничества в борьбе с преступностью.

Литература

1. *Левин Д. Б.* Ответственность государств в современном международном праве. М., 1966.
2. *Василенко В. А.* Ответственность государства за международные правонарушения. К., 1976.
3. *Курис П. М.* Международные правонарушения и ответственность государства. Вильнюс, 1973.
4. *Карпец И. И.* Международная преступность. М., 1988.
5. *Карпец И. И.* Преступления международного характера. М., 1979.
6. *Панов В. П.* Международное уголовное право. М., 1997.
7. *Черниченко С. В.* Теория международного права. Т. 2. М., 1999.

ЗНЕШНЯЯ ПАЛІТЫКА ІСЛАМСКАЙ РЭСПУБЛІКІ ІРАН У 1990-я гг. ТЭНДЭНЦЫ І ПЕРСПЕКТЫВЫ

В. В. Гушча

Блізкі і Сярэдні Усход заўсёды асацыраваўся з небяспекай і міжнароднай напружанасцю. У XX ст. менавіта ў гэтым рэгіёне з асаблівай актуальнасцю паўстае пытанне падзелу сфераў уплыву паміж такімі вялікімі дзяржавамі, як Расія, Англія, Францыя, Германія, затым да іх далучаюцца ЗША. Напрыканцы другога тысячагоддзя абвастраецца блізкаўсходняе пытанне, якое, па сутнасці, уяўляе складаны вузел палітычных, сацыяльных, этнічных і канфесійных супярэчнасцей. Менавіта ў такой сітуацыі значную актуальнасць набывае аналіз знешняй палітыкі краін – рэгіянальных лідэраў. Да іх на сённяшні дзень можна аднесці Саудаўскую Аравію і Іран. Ірак па прычыне эканамічнай блокады і Ізраіль, які падтрымліваецца ЗША і, як лічыць большасць суседніх дзяржаў, з’яўляецца штучным утварэннем, у гэты спіс зараз не ўваходзяць.

Навуковая значнасць вывучэння новых тэндэнцый ў знешняй палітыцы ІРІ абумоўлена такімі аспектамі, як істотнасць палітыкі аднаго з рэгіянальных лідэраў, наяўнасць у Іране вялікіх запасаў нафты і газу, вялікі ўнутраны рынак для замежных тавараў, а таксама здольнасць уплываць на міжнародную бяспеку праз саперніцтва з заходнімі краінамі, якія абвінавачваюць Тэгеран у падтрымцы ісламскага тэрарыз-

му. Вялікі інтарэс для даследавання ўяўляе таксама спалучэнне рэлігійных і ліберальных тэндэнцый у працэсе фармавання палітыкі Ірана на міжнароднай арэне. Пры яе аналізе асаблівую ўвагу неабходна звярнуць на такія моманты, як адрозненні ў знешнепалітычным курсе падчас пачатку кіравання духавенства і пры ліберальным прэзідэнце Хатамі, ахарактарызаваць асноўныя тэндэнцыі ў адносінах ІРІ з краінамі Блізкага Усходу, ЕС і ЗША.

Тэмай асобнага даследавання з'яўляецца вельмі актуальная зараз праблема развіцця ўзаемаадносін Ірана і Расіі, якія ўключаюць і эканамічнае, і ваеннае, і палітычнае супрацоўніцтва, і пытанне па статусе Каспія [9, с. 50–59].

Неабходна таксама звярнуць увагу на нераспрацаванасць гэтай тэмы ў беларускай гістарыяграфіі. Расійскія аўтары разглядаюць праблемы сучаснай знешняй палітыкі ІРІ ў рамках геапалітычных інтарэсаў РФ на Блізкім і Сярэднім Усходзе. Ва ўласна іранскіх крыніцах прагледжваецца значны ўплыў цензуры і аднабаковы падыход. У заходніх аўтараў можна заўважыць надзвычай абвостраную падазронасць і недавер да Ірана як да краіны, якая аднесена ўрадам ЗША да так званай «восі зла».

Тым не менш трэба зазначыць, што Іран знаходзіцца зараз на якасна новым этапе развіцця і стаіць на парозе кардынальных пераменаў. Зрабіць такі вывад дазваляе аналіз унутрыпалітычнай сітуацыі: імкненне народа да вызвалення ад рэлігійных канонаў, жаданне стварыць рэспубліку, у якой галоўную ролю будзе адыгрываць не духоўны лідэр, а пражодні прэзідэнт. Набіраюць моц рухі, якія абвінавачваюць Махамада Хатамі, які займае з 1997 г. пасаду прэзідэнта краіны, у марудных тэмпях рэформаў і прапануюць нават правесці рэферэндум па пытанні аб даверу духавенству. Але ў той жа час нельга не прымаць ва ўлік пазіцыю, якую займаюць кансерватыўна настраеныя колы грамадства.

Па гэтай прычыне новыя тэндэнцыі ў знешняй палітыцы Ісламскай рэспублікі Іран неабходна разглядаць як пераходны этап да абсалютна новага знешнепалітычнага курсу. Але падобны варыянт развіцця падзей магчымы толькі пры ўмове існавання ліберальных парламента і прэзідэнта. У выпадку перавароту (але не рэвалюцыі, таму што большая частка насельніцтва яе не падтрымае), які можа быць арганізаваны клерыкаламі пры дапамозе арміі і Корпуса стражаў ісламскай рэвалюцыі, Іран зноў уступіць у фазу адкату да хамейнісцкіх прынцыпаў.

Аналіз узаемаадносін Ірана з краінамі ЕС, Блізкага і Сярэдняга Усходу і ЗША дазваляе зрабіць наступны вывад: змена былога знешнепалітычнага курсу мае месца, але ў той жа час праяўляецца пэўная залежнасць краіны ад наступстваў былой палітыкі. Усё яшчэ існуе насьцярожанасць у стасунках Ірана з многімі краінамі. Так, Злучаныя Штаты па шэрагу аб'ектыўных і суб'ектыўных прычын падтрымліваюць курс на канфрантацыю з Тэгеранам і ажыццяўляюць у адносінах да ІРІ эканамічную блакаду. У ЗША быў прыняты закон д'Амата аб санкцыях супраць краін, якія укладаюць больш 40 млн долараў інвестыцый у іранскі нафтахімічны комплекс [10, с. 81–83].

Нягледзячы на значнае пацяпленне, захоўваецца насьцярожанасць і ў адносінах ІРІ з Іракам. Так, 18 кастрычніка 2001 г. адбыліся іранскія ракетныя ўдары па лагерах апазіцыйнай арганізацыі АМІН, якая размяшчаецца на тэрыторыі Ірака [9, с. 21].

Увогуле існуе даволі шмат прыкладаў, якія сведчаць аб дваіснасці пазіцыі Тэгерана адносна як Захаду, так і суседніх краін.

Калі разглядаць асобна перспектывы адносін Ірана і дзяржаў Блізкага і Сярэдняга Усходу, то можна вылучыць два варыянты далейшага развіцця падзей: гіпатэтычны і рэалістычны.

Першы варыянт прадугледжвае хуткае збліжэнне Саудаўскай Аравіі і ІРІ, а таксама ліквідацыю супярэчнасцей і паразуменне Ірана з Іракам. Гэта ў доўгатэрміновай перспектыве можа прывесці да інтэграцыі ІРІ, Ірака і Саудаўскай Аравіі ў так званы Ісламскі саюз, які стане цэнтрам эканамічнага і палітычнага жыцця і ядром блізкаўсходняй інтэграцыі. Але на шляху да такога развіцця падзей існуе занадта шмат перашкодаў: супярэчнасці Ірана і Ірака, ІРІ і Саудаўскай Аравіі. Сюды таксама можна аднесці і нежаданне ЗША згубіць асноўнага саюзніка ў зоне Персідскага заліва – Саудаўскую манархію. Але неабходна адзначыць, што варыянт збліжэння і аб'яднання ў будучым Ірана і Ірака ўжо сёння аналізуецца экспертамі-міжнароднікамі і выклікае сур'езную занепакоенасць Захаду.

Другі варыянт, як адзначалася, мае больш рэалістычны характар і таксама прадугледжвае збліжэнне Ірана, Ірака і Саудаўскай Аравіі. Але адносіны гэтых краін будуць хутчэй канцэнтравацца ў галіне супрацоўніцтва ў эканамічнай сферы і забеспячэнні рэгіянальнай бяспекі.

Краіны ЕС, у сваю чаргу, могуць стаць асноўным эканамічным партнёрам Ірана і ў доўгатэрміновай перспектыве заняць у міжнароднай палітыцы ІРІ тое месца, што займалі да 1978 г. ЗША. Але пры аналізе магчымасці такога развіцця падзей неабходна ўлічваць фактар Расійскай Федэрацыі – галоўнага партнёра Тэгерана ў ваеннай галіне і нашмат бліжэйшага геастратэгічнага саюзніка.

Перспективы адносін ЗША і ІРІ не настолькі аптымістычныя. Перагляд палітыкі абедзвюх дзяржаў адносна адна адной у кароткатэрміновай перспектыве наўрад ці з'яўляецца магчымым з улікам жорсткіх заяў урада ЗША аб падтрымцы Тэгеранам міжнароднага тэрарызму і аналагічныя абвінавачванні за боку Ірана ў адрас Вашынгтона. Для паляпшэння двухбаковых адносін неабходны саступкі як з боку амерыканскага істэблішмента, так і з боку іранскага духавенства. Пры гэтым нельга звязваць усе існуючыя праблемы выключна з рэакцыйнымі настроямі найвышэйшых іранскіх святароў, бо нават ліберальна настроены прэзідэнт ІРІ М. Хатамі выступае супраць агрэсіўнай палітыкі ЗША ў адносінах да Ірана і лічыць, што паляпшэнне двухбаковых стасункаў магчыма толькі ў выпадку павагі і ўзаемнага прызнання дзяржаў у якасці роўных партнёраў у палітычнай сферы. Менавіта таму можна прагназаваць, што ў доўгатэрміновай перспектыве магчыма актывізацыя эканамічных адносін паміж гэтымі краінамі, але варыянт чарговага ператварэння Ірана ў амерыканскага саюзніка нахталт Саудаўскай Аравіі наўрад ці можа быць здзейснен.

Такім чынам, у канцы 1990-х гадоў можна адзначыць пазітыўныя змены ў знешнепалітычным курсе ІРІ, якія спрыяюць выхаду гэтай дзяржавы з міжнароднай ізаляцыі і ўзмацненню яе пазіцыі як рэгіянальнага лідэра.

Літаратура

1. *Арабаджян З. А.* Иран: власть, реформы, революции. М.: Наука, 1991. 126 с.
2. *Васильев А.* Россия на Ближнем и Среднем Востоке. М.: Изд-во МГУ, 1993. 399 с.
3. *Годс М. Р.* Иран в XX в. М.: Наука, 1994. 354 с.
4. *Звягельская И. Д.* Конфликтная политика США на Ближнем и Среднем Востоке (середина 70-х–вторая половина 80-х гг.) // Азия и Африка. 2001. № 9. С. 35–48.
5. *Зеленин Д.* Политическая ситуация в странах Персидского залива // Компас. 1996. № 15. С. 47–58.
6. Ирано-саудовские отношения по вопросам безопасности // Компас. 2001. № 17. С. 18–22.
7. *Мадлен Олбрайт* о новом этапе в американо-иранских отношениях // Компас. 2000. № 13. С. 7–17.
8. *Мамедов Р.* Нефтяная дипломатия Баку // Международная жизнь. 2001. № 3. С. 50–59.
9. *Мелкумян Е.* Иран и арабские государства Персидского залива: Новые тенденции в развитии отношений // Азия и Африка. 2001. № 11. С. 18–22.
10. Проблемы арабо-мусульманского мира: История и современность. Сб. науч. тр. аспирантов / Под ред. В. С. Кошелева. Мн., 2001. 108 с.